

ОДЛИЧАН УЏБЕНИК ПРАГМАТИКЕ

(*Мирјана Мишковић-Луковић, Прагматика, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 2015, 165 стр.*)

Књига *Прагматика* Мирјане Мишковић-Луковић прва је монографско-уџбеничка публикација посвећена прагматици на српском језику. И одмах да кажемо врло, врло потребна, написана руком правога znalца, уз коришћење најрелевантније англистичке литературе, гдје је прагматика не само инаугурисана него и доживела прави процват. Писана као универзитетски уџбеник, књига Мирјане Мишковић-Луковић поседује све особине добро написане уџбеничке монографије, будући да не представља само есејистичко представљање прагматичких проблема него и научно сучељавање и осветљавање различитих у литератури покретаних прагматичких питања. Тај монографски карактер најбоље се уочава у начину кореспонденције с литературом. Наиме, цитирана литература, и начин њеног коришћења директно упућују на монографски карактер књиге, док много шира коришћена нецитирана литература више него очигледно упућује на уџбенички карактер књиге. Књига, наиме, не представља само сумирање у литератури датих резултата, него подразумева указивање на изворе датих резултата, начине њиховог досезања и могућности њихове неједнозначне интерпретације.

Књига је структурисана у четири поглавља: 1) *Прагматика*, 2) *Лингвистичка прагматика*, 3) *Когнитивна прагматика*, и 4) *Лексичка прагматика*. Свако од четирију наведених поглавља састоји се по правилу од шест или седам потпоглавља (с тим да друго поглавље има чак десет потпоглавља) која на најбољи начин одражавају суштину прагматичких садржаја што се у датом проглављу обрађују. Прво поглавље за свакога ко жели да се упозна са «главним» питањима прагматике свакако је најзначајније. А најзначајније је и за књигу схваћену као уџбеник једне дисциплине која је уџбенички «непокривена» у српском језику, с тим да се ни други језици, мимо енглеског, не могу похвалити бројношћу уџбеника прагматике, и поред чињенице да данас тешко да има иједног лингвистичког програма који међу обавезним или чешће изборним предметима нема и прагматику. А то

прво поглавље што је наслов посудило и целој књизи бави се историјатом прагматике, или боље речено историјом темељних прагматичких питања. Ауторка ће нас тако у том поглављу најпре провести путем настанка и развоја прагматичке теорије, показујући на темељне како антиципаторске тако и «развојне» идеје прагматике. Развојни пут прагматичке идеје ауторка, на име, прати од оснивача семиотике из тридесетих година прошлог века и радова Чарлса Мориса, Рудолфа Карнапа и Чарлса Пирса, преко најзначајнијих представника филозофије језика Џона Остина, Џона Серла, Пола Грајса, Питера Стросона и Лудвига Витгенштајна, па до референтних монографија о прагматици с краја двадесетог века, какве су она уредника Сивена Дејвиса (*Pragmatics: A Reader*, 1991) и аутора Дајане Блејкмор (*Understanding Utterances*, 1992), Џејкоба Меја (*Pragmatics*, 1993) и Џефа Фершуерена (*Understanding Pragmatics*, 1999). Пут прагматичке идеје ауторка закључује констатацијом да су «за садашњи пресек стања на прагматичкој сцени, у оптицају термини *класична* наспрам *модерне* прагматике. У ужем смислу, у класичну прагматику спадају теорије о односу значења и контекста које су засупали филозофи природног језика (тј. Остинова и Серлова теорија говорних чинова и Грајсова теорија о конверзационим импликатурама). У ширем смислу, Грајс је зачетник инференцијалности у моделирању комуникације те је његова теорија, стога, класична; модерну прагматику онда чине различите разраде Грајсове прагматике (у филозофији језика, новограјсовским и постграјсовским правцима)».

У оквиру те «модерне прагматике» као засебне прагматичке поддисциплине издвајају се: нормативна прагматика, формална прагматика, компутациона прагматика, сајберпрагматика, међујезичка прагматика, клиничка прагматика, психопрагматика и неуропрагматика, са чијим нас основним карактеристикама понаособно и релационо ауторка упознаје у овом својеврсном уводу у преглед развојно-историјских и тематско-проблемских садржаја прагматике. Зато дато поглавље доноси и осветљење темељних прагматичких и додирно прагматичких питања и категорија: разматрање суштине модела комуникације, суодноса граматике и прагматике, диференцијалних критеријума семантике и прагматике, међуодноса реченица, пропозиција, исказ, контекст, и на крају типове метареферентационе стратегије, као моделе «референтације неке друге референтације».

Преостала три поглавља заправо представљају разраду темељних садржаја прагматике што су уопштено представљени у уводном поглављу које је својеврсни историјат питања прагматике. Тако је друго поглавље посвећено *лингвистичкој прагматици*. Лингвистичка прагматика своје утемељење налази у учењу Херберта Пола Грајса, британског филозофа, који је један од зачетника инференцијалног модела комуникације. Говорничково значење, као укупно значење исказа, укључује препознавање говорничкове комуникативне

намере. Састоји се из оног што говорник каже и оног што говорник имплицира. Имплицирање се обавља на конвенционалан или на конверзациони начин. Конверзационо имплицирање може да буде генерализовано или партикуларизовано. Разрада Грајсовог модела «говорничког значења» подразумевала је да ауторка темељно прикаже његове «категоријалне» компоненте: а) прагматички принцип кооперативности, б) конверзационе импликатуре, в) конвенционалне импликатуре г) пресупозиције, д) семантичке (логичке) импликације, и ђ) карактеристике имплицитног значења, да би поглавље завршила осветљењем ревизија Грајсовог модела комуникације, које «махом иду у правцу редуccionизма».

Треће је поглавље посвећено питањима *когнитивне прагматике*. А «когнитивна прагматика проучава менталне процесе учесника у комуникацији. Класичан пример оваквог модулирања комуникације је прагматичка перспектива теорије релеванције, у чијем су истраживачком домену демонстративно-инференцијални стимуланти (вербални и невербални)». У складу са принципима прагматичке перспективе теорије релеванције, ауторка у овом поглављу разматра сва релевантна питања која та теорија подразумева, а то су питања: а) односа когниције и комуникације, б) тумачења пропозиције исказа, в) експлицитне комуникације, г) имплицитне комуникације, д) узајамно паралелног подешавања експликатура и импликатура, и ђ) индикатора за начин.

Четврто, последње поглавље књиге бави се *лексичком прагматиком*, с тим да су за анализу издвојена најрелевантнија теоријска семантичко-прагматичка питања лексема, експлицитно назначена већ у поднасловима овога поглавља: а) језик, мисао, стварност, б) концепти и значење, в) формирање концепта *ad hoc*, г) дескриптивна употреба лексике, и д) интерпретативна употреба лексике. Свако од наведених питања врло критеријално је представљено, најчешће кроз сучељавање различитих «погледа» што их нуди литература, након чега следи готово нужно конклузивно изведено научно најутемељеније решење.

Овде представљени, више површински него дубински, тематски преглед на књигу Мирјане Мишковић-Луковић показује да је у питању књига која на најбољи могући начин представља историјат прагматике и њено актуелно стање, и то на врло захтеван уџбеничко-монографски начин. Наиме, ауторка је, с једне стране, дала комплетан преглед најрелевантнијих питања модерне семантике, а с друге указала на критеријална сучељавања поводом појединих прагматичких питања. Баш та «критеријална сучељавања» књизи дају неспоран научни карактер, одвајају је од строго уџбеничких дела, па макар то дело одражавало најбоље карактеристике универзитетског уџбеника. Позивање на литературу, «рашчишћавање» проблема валоразацијом разли-

читих у модерној прагматичкој литератури нуђених решења, пре свега научном провером критеријума што у подлози тих решења стоје, није једини, мада је врло значајан, показатељ научно монографског карактера ове књиге. На тај карактер чак више од наведеног указују завршна потпоглавља у оквиру сваког од трију поглавља што слиједи након историјата развоја прагматичке идеје. Три темељна поглавља ове књиге – поглавља о лингвистичкој, когнитивној и лексичкој прагматици – као завршно имају потпоглавље «Студија случаја», с тим да је то у оквиру лингвистичке прагматике случај «конвенционалне импликатуре или прагматичких маркера», у оквиру когнитивне прагматике – случај «семантичко-прагматички интерфејса», а у поглављу о лексичкој прагматици – случај «прагматичког приступа метафори». Ауторкине три наведене «студије случаја» јесу заправо показатељи примене прагматичке теорије и њених критеријума на издвојена прагматичка питања. Тако ауторка у тим «студијама случаја» даје оглед научне прагматичке анализе, путоказ како дату анализу треба водити и које критеријуме у њој уважавати. Управо та потпоглавља на најбољи начин указују на трећу димензију ове књиге – а то је научноистраживачка димензија.

Из свега наведеног проистиче да је књига *Прагматика* Мирјане Мишковић-Луковић према више критеријума уникатно дело. То је, најпре, први уџбеник прагматике на српском језику. То је, потом, једна од ретких лингвистичких књига што се може подвести под уџбеничко-монографске публикације, будући да у себи обједињује све елементе научне монографије (јер представља не само својеврстан методолошки оглед о најрелевантнијим прагматичким питањима него и научни путоказ за примену прагматичких критеријума у разрешењу конкретних прагматичких питања). У питању је, дакле, научно врло вредна и уз то готово преко потребна књига.